

A la recerca de les arrels gregues

per Montserrat Franquesa

Fou durant el Renaixement quan es va emprendre la traducció a les llengües modernes de les principals obres de la literatura grega i romana, precisament quan van passar dels manuscrits a la impremta i, en conseqüència, a la divulgació. Entre els segles XV i XVI, obres clàssiques de tots els gèneres van ser versionades per primera vegada i van enriquir automàticament la llengua i el pensament del francès, de l'espanyol, de l'anglès, de l'alemany, de l'italià i també del català.

La llengua catalana compta amb una presència bastant rica de traduccions dels clàssics llatins des d'època medieval, però, en consonància amb la pèrdua de tradició del grec que patí tot l'Imperi Romà d'Occident, es troben a faltar coneixedors del grec clàssic i, per tant, traductors, fins ben arribats els segles XVIII i XIX, quan la recuperació de la identitat catalana del romanticisme anà a la recerca de les arrels gregues en contraposició a les llatines comunes a la Península. Així, gràcies a la introducció dels estudis de grec a la Universitat de Barcelona, per part d'Antoni Bergnes de las Casas (1801-1879), i sobretot als estudis sobre el passat català medieval a Grècia, que va dur a terme el també traductor Antoni Rubió i Lluch (1856-1937), fou possible la recuperació del grec, tant del clàssic com del modern, a casa nostra. I va ser precisament a partir de 1909, que les excavacions realitzades a Empúries, sota les ordres de Josep Puig i Cadafalch i més tard de Pere Bosch i Gimpera, testimoniaren les estretes relacions de Catalunya amb Grècia des d'època antiga.

Les publicacions periòdiques de l'època com ara *Lo Gay Saber* i *La Renaixença* suposaren, entre 1869 i 1871, un pas endavant per a l'aparició de les primeres versions, tot i que fragmentàries, de poemes de Safo, Anacreont o Eurípides. «La Biblioteca del Diari Català» de Valentí Almirall publicà una *Iliada*, obra de l'escriptor Conrad Roure a partir d'una versió interposada, la francesa, cosa habitual en l'època. La febre traductora modernista aconseguí només versions parcials dels autors de l'antiguitat grega. La creació de la «Col·lecció Catalana dels Clàssics de Grecs i Llatins» de la camboniana Fundació Bernat Metge empenyé, a partir de l'any 1921, la traducció sistemàtica dels clàssics en català, però foren majoritàriament llatins durant els primers anys. Carles Riba, que per encàrrec de Josep Carner l'any 1919 ja havia publicat una primera versió de l'*Odissea* en català, fou nomenat l'any 1925, després d'una estada a Alemanya amb el també hel·lenista Karl Vossler, catedràtic de grec a la Fundació Bernat Metge, per tal de formar-hi futurs traductors i crear escola, a tall d'un veritable seminari universitari. Gràcies al seu mestratge, la recuperació dels estudis del grec clàssic d'una manera sistemàtica es convertí en una realitat i possibilitat, en els anys que havien d'arribar, l'aparició d'hel·lenistes i alhora traductors rigorosos. L'any 1934 Carles Riba esdevingué professor agregat de grec a la Universitat Autònoma, un veritable reconeixement públic a la seva docència.

Fins a la Guerra Civil, la Fundació Bernat Metge publicà vuitanta-quatre volums, d'aquests poc més d'una vintena corresponen a autors grecs, de la major part dels quals Riba en fou el traductor. Cal destacar l'obra ingent que suposà versionar les *Vides paral·leles* de Plutarc i les tragèdies d'Èsquil. El conflicte civil va trencar el ritme de les publicacions i la represa no es produí fins a partir de 1942. De retorn a Catalunya, l'any 1948 Riba va poder oferir al públic una nova versió de l'*Odissea* d'Homer, veritable monument de la llengua catalana.

La traducció del grec clàssic al català continuà, anys després del mestratge de Riba, amb diverses generacions d'helenistes, des de Josep Vergés, Montserrat Ros, Manuel Balasch, Joan Castellanos, Joan Alberich, Francesc Cuartero, Enric Roquet, Carles Miralles o Jaume Pòrtulas fins a Joaquim Gestí i Rubén J. Montañés.